

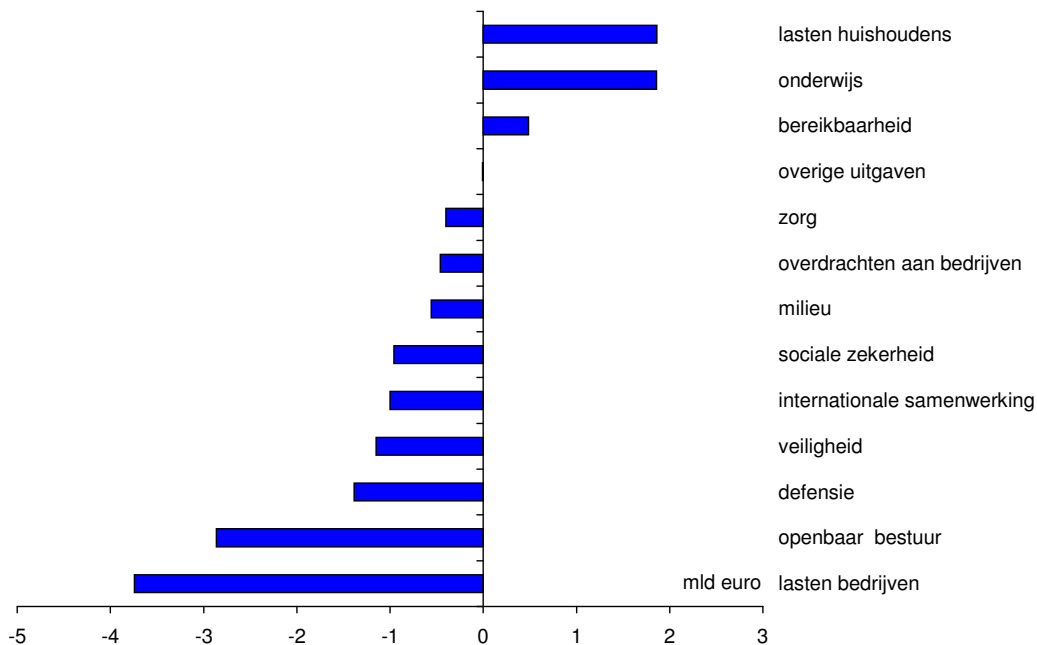
8 GroenLinks

8.1 Budgettaire effecten

Het beleidspakket van GroenLinks⁴¹ verbetert het EMU-saldo met 10¼ mld euro in 2015 ten opzichte van het basispad in de Economische Verkenning 2011-2015. Dit is de ex ante verbetering, dat wil zeggen ongerekend macro-economische doorwerkingseffecten. Deze verbetering van het begrotingssaldo komt vooral door lagere uitgaven en in beperktere mate door lastenverzwaring. Het houdbaarheidseffect van het pakket van GroenLinks bedraagt 5,3% bbp; hierbij is ook rekening gehouden met de budgettaire uitwerking van de maatregelen op lange termijn en met de macro-economische doorwerking ervan, zoals die op de werkgelegenheid (zie 8.4).

Tabel 8.1	Budgettaire effecten van beleidspakket GroenLinks t.o.v. basispad	
	mld euro (prijzen 2010)	% bbp 2015
Effect op EMU-saldo 2015 (ex ante)	10¼	1,6
Verbetering houdbaarheidstekort	34	5,3

Figuur 8.1 Ex ante budgettaire effecten van beleidspakket GroenLinks t.o.v. basispad (gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen, 2015, mld euro in prijzen 2010; – = positief effect op EMU-saldo)

GroenLinks wil per saldo 6½ mld euro ombuigen in 2015 ten opzichte van het basispad. Dit is gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen die de EMU-relevante overheidsuitgaven verlagen met netto 4¾ mld euro. De netto ombuiging is het resultaat van 14¼ mld euro aan

⁴¹ Bijlage F geeft een gedetailleerde beschrijving van het GroenLinks-programma.

ombuigingen en 7¼ mld euro aan intensiveringen. In het beleidspakket wordt in netto termen vooral omgebogen bij openbaar bestuur en defensie. GroenLinks intensiveert vooral op onderwijs. De reële groei van de collectieve uitgaven (gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen) komt na verwerking van het beleidspakket uit op ¾% per jaar in 2011-2015, tegenover 1¼% in het basispad.

Het beleidspakket van GroenLinks verhoogt het totaal van belastingen en sociale premies met per saldo 2 mld euro in 2015 ten opzichte van het basispad. Deze verzwaring is gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen.

	Tabel 8.2 Reële collectieve uitgavenontwikkeling, GroenLinks, 2011-2015							
	Basispad	Ombui- gingen (-)	Bruto Intensive- ringen	Netto intensi- veringen	Basispad inclusief beleids- pakket	Basispad	Basispad inclusief beleids- pakket	
	mld euro, in prijzen 2010				% per jaar			
Distributief beleid								
Sociale zekerheid	4¾	- 2½	1½	- 1	4	1¼	1	
Zorg	8	- 2	1½	- ½	7½	2¾	2½	
Onderwijs	1¾	- ¾	2½	1¾	3¾	1	2¼	
Overdrachten aan bedrijven	- 1¼	- ½	0	- ½	- 1½	- 2	- 3	
Overig beleid								
Openbaar bestuur	- 3	- 2¾	0	- 2¾	- 6	- 1	- 1¾	
w.v. Rijk		- ¾	0	- ¾				
lokaal bestuur		- 1¾	0	- 1¾				
Overig		- ½	0	- ½				
Veiligheid	¼	- 1¼	¼	- 1¼	- 1	½	- 1¾	
Defensie	0	- 1½	0	- 1½	- 1¼	¼	- 4	
Bereikbaarheid	- 1	- 1	1½	½	- ½	- 1¾	- ¾	
Milieu		- 1	½	- ½				
Internationale samenwerking	1½	- 1	0	- 1	½	2	½	
Overig		0	0	0				
Totaal netto collectieve uitgaven (gecorrigeerd)								
	17½	- 14¼	7¾	- 6½	11	1¼	¾	
Financieringsverschuivingen								
	- 4½	- 8¼	3¾	- 4¾	- 9¼			
Totaal EMU-relevante netto uitgaven								
	13	- 22½	11½	- 11¼	2	1	¼	

Collectieve uitgaven

GroenLinks verlaagt de uitgaven voor **sociale zekerheid** per saldo met 1 mld euro in 2015. Dit is gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen. De grootste ombuigingen vloeien voort uit het inkomensafhankelijk maken van de kinderbijslag (1¼ mld euro) en de verkorting van de ww-duur naar maximaal één jaar (¾ mld euro). De grootste intensiveringen betreffen de verhoging van het participatiebudget van gemeenten voor onder meer re-integratie en scholing (1 mld euro) en middelen voor participatiecontracten (½ mld euro).

GroenLinks verlaagt de bruto **zorguitgaven** per saldo met ½ mld euro. Dit is de voor financieringsverschuivingen gecorrigeerde daling. GroenLinks intensiveert in de awbz door bij overheveling van delen van de awbz naar de wmo extra middelen ter beschikking te stellen. GroenLinks bespaart op de awbz vooral door extramuralisering (½ mld euro). De belangrijkste ombuigingen op de zvw zijn een wettelijke rem op de inkomens van medisch specialisten en bestuurders in de zorg (bruto ½ mld euro), na belasting ¼ mld euro) en het tegengaan van aanbod-geïnduceerde vraag (½ mld euro).

Ten opzichte van het basisbeeld verhoogt GroenLinks de **onderwijsuitgaven** netto met 1¾ mld euro. Dit is de resultante van intensivering van 2½ mld euro en ombuigingen van ¾ mld euro. De grootste intensivering betreft extra middelen voor voor- en vroegschoolse educatie (½ mld euro). De grootste ombuiging betreft de vervanging van de basisbeurs door een sociaal leenstelsel (¼ mld euro).

GroenLinks bezuinigt per saldo voor ½ mld euro op **overdrachten aan bedrijven**, vooral door vermindering van innovatiesubsidies (¼ mld euro).

GroenLinks bezuinigt 2¾ mld euro op **openbaar bestuur**, waarvan 1¼ mld euro op het ambtenarenapparaat van het Rijk (exclusief veiligheid en defensie en inclusief overig openbaar bestuur, zoals uvv) en 1¾ mld euro op lokaal bestuur, wat tot vermindering van het ambtenarenapparaat van de lokale overheid zal leiden. Dit is de maximale bezuiniging die door het CPB voor de komende kabinetsperiode mogelijk wordt gehouden op openbaar bestuur (inclusief ombuigingen op het ambtenarenapparaat in andere functies ¾ mld euro in 2015 en 4 mld euro structureel). Het CPB tekent aan dat deze besparingen alleen onder strikte voorwaarden ten aanzien van politieke en ambtelijke sturing haalbaar zijn en zullen leiden tot minder dienstverlening (zie bijlage J.1)

GroenLinks verlaagt de uitgaven voor **veiligheid** met per saldo 1¼ mld euro. Uitgaven dalen vooral door efficiencymaatregelen op de uitvoerende diensten van de ministeries van justitie en binnenlandse zaken (½ mld euro; heroverwegingsrapport 19, variant 1). De intensivering betreft vooral het aantrekken van extra stadswachten (¼ mld euro).

GroenLinks bezuinigt 1½ mld euro op **defensie**, vooral door het niet aanschaffen van jsf-gevechtsvliegtuigen (½ mld euro) en ander defensiematerieel (¼ mld euro).

Op het gebied van de **bereikbaarheid** intensiveert GroenLinks per saldo voor ½ mld euro. De uitgaven voor bereikbaarheid nemen vooral toe door de investerings- en exploitatiekosten van de kilometerbeprijzing (½ mld euro) en de hogere uitgaven aan het spoor (½ mld euro). GroenLinks bezuinigt op wegeaanleg (1 mld euro).

GroenLinks bezuinigt per saldo ½ mld euro op **milieu**-uitgaven. Tegenover de inkomsten van de invoering van een vliegbelasting (buitenland deel; 1 mld euro) staan extra uitgaven voor vooral de versnelde invoering van de ehs (¼ mld euro).

GroenLinks geeft 1 mld euro minder uit voor **internationale samenwerking** door lagere EU-uitgaven door continuering van de huidige korting.

De netto **overige uitgaven** blijven bij GroenLinks per saldo ongewijzigd. Op deze post zijn ook de directe belastingeffecten geboekt van maatregelen die inkomens beïnvloeden (medisch specialisten en leraren).

Het beleidspakket van GroenLinks vermindert de werkgelegenheid in de sector overheid met 1 000 in 2015 ten opzichte van het basispad; de stijging bij overig openbaar bestuur komt door de introductie van participatiebanen. De daling van de werkgelegenheid in de sector overheid komt inclusief het beleidspakket van GroenLinks uit op $\frac{3}{4}\%$ per jaar, net als in het basispad van de Economische Verkenning 2011-2015. In de zorg stijgt de werkgelegenheid 15 000 arbeidsjaren door het beleidspakket van GroenLinks ten opzichte van het basispad.

Tabel 8.3 Werkgelegenheidseffecten collectieve sector, beleidspakket Groen Links, 2011-2015

	Uitgangspositie	Basispad	Effect	Pad incl.	Basispad	Pad incl.
	2010	2011-2015	beleidspakket	beleidspakket	2011-2015	beleidspakket
	niveau	mutatie	mutatie	mutatie	mutatie	mutatie
	dzd arbeidsjaren				% per jaar	
Openbaar bestuur	577	- 37	- 6	- 43	- $\frac{1}{4}$	- $\frac{1}{2}$
w.v. rijk ^a	74	- 6	- 6	- 12	- $\frac{1}{2}$	- $\frac{3}{2}$
lokaal bestuur	176	- 27	- 20	- 46	- $\frac{3}{4}$	- 6
Overig	327	- 5	21	15	- $\frac{1}{4}$	1
Veiligheid	89	- 2	- 8	- 10	- $\frac{1}{2}$	- $\frac{2}{2}$
Defensie	61	- 2	- 7	- 9	- $\frac{3}{4}$	- $\frac{3}{4}$
Onderwijs	344	2	20	22	0	$\frac{1}{4}$
Sector overheid	1071	- 40	- 1	- 41	- $\frac{3}{4}$	- $\frac{3}{4}$
Zorg	926	150	15	165	3	$\frac{3}{4}$
Overheid en zorg	1997	110	14	123	1	$\frac{1}{4}$

^a Exclusief veiligheid en defensie.

Belastingen en sociale premies

GroenLinks verzwart de collectieve lasten per saldo met 2 mld euro in 2015 ten opzichte van het basispad in de Economische Verkenning 2011-2015. Dit is de ex ante verhoging van collectieve lasten, dat wil zeggen ongerekend macro-economische doorwerkingseffecten. Verder is deze verhoging gecorrigeerd voor financieringsverschuivingen. De belastingdruk verschuift fors van belastingen op inkomen en arbeid naar milieubelastingen.

GroenLinks verhoogt de **milieubelastingen** per saldo met 13 mld euro. Dit komt vooral door hogere energiebelastingen ($\frac{3}{4}$ mld euro) en de invoering van kilometerbeprijzing ($\frac{2}{3}$ mld euro). De verpakkingenbelasting wordt met $\frac{1}{2}$ mld euro verhoogd. De lasten stijgen 1 mld euro door de invoering van een openruimteheffing en 1 mld euro door beëindiging van de belastingaftrek voor woon-werkverkeer per auto. Milieubelastingen nemen $\frac{1}{2}$ mld euro af door extra aftrekmogelijkheden voor investeringen die leiden tot lagere emissies.

GroenLinks verlaagt de **lasten op inkomen en arbeid** per saldo met 15¼ mld euro. Dit is de voor financieringsverschuivingen gecorrigeerde verlaging. De netto verlaging is de resultante van 31 mld euro verlichting en 15¼ mld euro verzwaring. De grootste lastenverlichting betreft de loon- en inkomstenheffing (10¾ mld euro), door aanpassing van schijfgrenzen en tarieven, vooral door lagere tarieven in de eerste en tweede schijf. Lasten dalen 4 mld euro door het afschaffen van premies voor sectorfondsen en het verlagen van de awf-premie; daar staat een lastenverhoging tegenover door directe ww-betaling door bedrijven voor het eerste half jaar ww (1 mld euro). De verplichting voor werkgevers om gedurende een half jaar de ww te betalen hoeft niet te leiden tot hogere loonkosten, aangezien de ontslagvergoeding wordt omgezet in een individueel scholingsbudget en hierdoor per saldo lager uitvalt. De grootste verzwaring betreft de versnelde fiscalisering van de aow (¾ mld euro). GroenLinks vervangt een groot deel van de nominale zvw-premie door een inkomensafhankelijke premie (lastenneutrale maatregel). De middelen die vrijkomen door het afschaffen van de zorgtoeslag worden gebruikt voor het verlagen van deze inkomensafhankelijke zvw-premie.

GroenLinks verhoogt de **lasten op vermogen en winst** met per saldo 2 mld euro. Dit betreft vooral een bankenheffing (1 mld euro) en hogere schenk- en erfbelasting (1 mld euro). De opbrengst van de bankenheffing wordt gedrukt doordat uit is gegaan van eenzijdige invoering. De lasten dalen vooral door de uitbreiding van de wbo (½ mld euro).

GroenLinks verhoogt de **overige belastingen** per saldo met 2¼ mld euro. Dit betreft vooral verhoging van de assurantiebelaasting (1½ mld euro) en de verhoging van accijnzen op tabak en alcohol (¾ mld euro).

Tabel 8.4 Belastingen en sociale premies in beleidspakket GroenLinks, 2011-2015 (mld euro, prijzen 2010)

	Basispad	Lasten- verzwaring	Lasten- verlichting	Netto lasten- verzwaring	Basispad plus beleidspakket
Milieu	¼	14¼	- 1¼	13	13¼
Inkomen en arbeid	7¾	15¾	- 31	- 15¼	- 7½
Vermogen en winst	2	2¼	- ½	2	4
Overig	0	2¼	- ¼	2¼	2¼
Totaal lastenmaatregelen (gecorrigeerd)	10	34¾	- 32¾	2	12
w.v. huishoudens	5¾	24	- 26	- 1¾	4
bedrijven	4¼	10½	- 6¾	3¾	8
Financieringsverschuivingen	- 4½	- 6	3¼	- 2¾	- 7¼
Totaal EMU- relevante lasten	5½	28¾	- 29½	- 1	4½

8.2 Koopkracht en winst

Het beleidspakket van GroenLinks laat het nominaal beschikbaar inkomen van huishoudens afgerond onveranderd ten opzichte van het basispad in de Economische Verkenning 2011-2015 (zie tabel 8.5). Dit is het ex ante effect, dat wil zeggen ongerekend macro-economische doorwerkingseffecten. De gemiddelde koopkrachtmutatie ten opzichte van het basispad is afgerond 0% per jaar.

Beleidsmatig effect op koopkracht	0
w.v. lastenmaatregelen	1¼
uitgavenmaatregelen	- 2
Beleidsmatig effect op winst	- 4¼
w.v. lastenmaatregelen	- 3¾
uitgavenmaatregelen	- ½

De belangrijkste maatregelen die de macrokoopkracht verbeteren zijn: de aanpassing van de schijven en de verlaging van de tarieven voor lage en middeninkomens in box 1, de verhoging van de inkomensafhankelijke arbeidskorting (eic) en de fiscale stimulering van energiebesparing bij woningen. De belangrijkste maatregelen die de macrokoopkracht verslechteren zijn: het inkomensafhankelijk maken van de kinderbijslag, de invoering van een openruimteheffing, het afschaffen van de belastingaftrek voor het woon-werkverkeer per auto en de invoering van een toptarief van 60% voor inkomens boven 150 000 euro.

De effecten zijn niet gelijk over de inkomens verdeeld, omdat een aantal belangrijke maatregelen beperkte groepen betreffen. De herziening van de schijven en tarieven in box 1 is gunstig voor lage en middeninkomens, maar ongunstig voor inkomens boven 150 000 euro. Het inkomensafhankelijk maken van de kinderbijslag en het invoeren van een vermogensheffing treft de hogere inkomens. De geleidelijke beperking van de hypotheekrenteaftrek treft tot en met 2015 alleen de hogere inkomens. Het beperken van de fiscale vrijstelling van pensioenpremies tot 1½ keer modaal treft de midden- en hogere inkomens. De huurbelasting verslechtert de koopkracht van hogere inkomens in een sociale huurwoning. Voor alleenverdieners verslechtert de koopkracht door de versnelde afbouw van de mogelijkheid om de algemene heffingskorting tegen de heffing van de partner te verzilveren. Het versneld fiscaliseren van de aow verslechtert de koopkracht van 65-plussers; de lagere inkomens worden hiervoor gecompenseerd.

Het verschil tussen netto loon en netto uitkering neemt toe door de verhoging van de inkomensafhankelijke arbeidskorting. Voor werknemers van 62 jaar en ouder staat hier tegenover dat de doorwerkbonus wordt afgeschaft.

De winst voor bedrijven daalt door het beleidspakket van GroenLinks met 4¼ mld euro ten opzichte van het basispad. De feitelijke winst daalt waarschijnlijk minder, doordat de verandering in de lasten en subsidies voor bedrijven veelal wordt doorberekend in de afzetprijzen. De belangrijkste maatregelen die de totale winst van bedrijven verbeteren zijn: het afschaffen van de premies voor de sectorfondsen en het verlagen van de awf-premie, de herinvoering van de afdrachtsvermindering voor langdurig werklozen (vlw) en laagbetaalde jongeren (een op spak gelijkende maatregel) en het uitbreiden van de wbo. De belangrijkste maatregelen die de totale winst verslechteren zijn: de verhoging van de energiebelasting op elektriciteit, de omzetting van de mrb in een kilometerheffing voor vrachtwagens en bestelauto's en de verhoging van de verpakkingenbelasting.

8.3 Structurele werkgelegenheid

Het programma van GroenLinks impliceert een hervorming van de arbeidsmarkt en sociale zekerheid. De ontslagbescherming wordt beperkt, de kosten van de eerste maanden van ww door ontslagen werknemers worden op de werkgevers verhaald, de maximale duur van de ww-uitkering wordt verlaagd en de hoogte van de ww-uitkering wordt verhoogd. De bijstand, wajong en delen van de wsw worden afgeschaft en vervangen door een nieuwe regeling. De aow-rechten worden afhankelijk gemaakt van het arbeidsverleden. Fiscale maatregelen, zoals de geleidelijke afschaffing van de hypotheekrenteaftrek, hebben een effect op de belastingdruk. De werkgelegenheid neemt toe met 4¼% en de werkloosheid neemt af met ¾%-punt.

Het effect van de beperking van de ontslagbescherming op de totale werkgelegenheid en werkloosheid is gering. De beperking zorgt voor meer mobiliteit en doorstroming op de arbeidsmarkt. Het verhalen van de kosten van de eerste periode van ww op werkgevers heeft ook een gering effect op de werkgelegenheid en werkloosheid, maar door deze kosten houden werkgevers rekening met de maatschappelijke kosten die ze veroorzaken bij het ontslaan van werknemers. Door verlaging van de maximale duur van de ww-uitkering zullen werklozen proberen sneller een nieuwe baan te vinden, waarbij de verhoging van de uitkering dit effect weer enigszins dempt. De maatregelen leiden tot een stijging van de werkgelegenheid van 1% en een daling van de werkloosheid van ¾%-punt.

De bijstand, wajong en delen van de wsw worden vervangen door de wet investeren in mensen (wim). Daarbij wordt de toegang tot de wajong beperkt tot volledig en duurzaam arbeidsongeschikten. Gemeenten worden verantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering van de wim en krijgen meer zeggenschap over de besteding van re-integratiegelden. Gemeenten mogen loonkostensubsidies gaan verstrekken. De werkgeverslasten voor werknemers onder de 27 jaar die minder dan 110% van het wml verdienen worden kwijtgescholden. Daarnaast komt er een quotum voor het aantal arbeidsgehandicapten dat een bedrijf in dienst dient te hebben. In totaal neemt de werkgelegenheid toe met 1¼%.

De koppeling van de aow-rechten aan het arbeidsverleden oefent een positieve invloed uit op de werkgelegenheid. Niet-werkende partners worden aangemoedigd om de arbeidsmarkt te

betreden, omdat ze op die manier aow-rechten kunnen opbouwen. De maatregel zorgt voor een stijging van de werkgelegenheid met 1½%. Het effect op de werkloosheid is gering.

De fiscale maatregelen leiden tezamen tot een afname van de werkgelegenheid met ¾%, terwijl de werkloosheid daalt met ¼%-punt. De geleidelijke afschaffing van de hypotheekrenteaftrek leidt tot een daling van de werkgelegenheid van 1½% en verhoogt de werkloosheid met ¼%-punt. De aanpassing van de inkomensafhankelijke arbeidskorting (eitc) en de aanpassing van tarieven en schijfgrenzen in de inkomstenbelasting verhogen tezamen de werkgelegenheid met 1½% en verlagen de werkloosheid met ¾%-punt. Extra indirecte belastingen, invoering van een huurbelasting en samenvoegen en verhoging van de kinderbijslag en kindgebonden budget leiden tot een 1¾% lagere werkgelegenheid en ¾%-punt hogere werkloosheid.

De heffing op banken verzwaart de lasten voor het bedrijfsleven. Daardoor daalt de werkgelegenheid met ¼% en stijgt de werkloosheid licht.

Onderwijsbeleid, zoals invoering van prestatiebeloning voor leraren, uitbreiding van voor- en vroegschoolse educatie en bijscholing van docenten in het voortgezet onderwijs, leidt structureel tot een hoger opleidingsniveau en daarmee tot een opwaarts effect op de werkgelegenheid van 1¼%.

8.4 Houdbaarheid van de overheidsfinanciën

Het GL-programma verbetert de houdbaarheid met 5,4% bbp. Hiermee wordt in één kabinetsperiode de houdbaarheidsopgave van 4½% bbp volledig ingevuld.⁴² Een deel van de verbetering van de houdbaarheid wordt gerealiseerd door middel van een verbetering van het EMU-saldo met 1,6% bbp in de komende kabinetsperiode. De structurele maatregelen die het GL-programma bevat om de houdbaarheid te verbeteren zijn een hervorming van de aow waarbij de uitkering wordt gekoppeld aan participatie en maatregelen op het huizenmarktdossier. Daarnaast zorgt ook de verbetering van de werkgelegenheid voor extra belastinginkomsten, waardoor de houdbaarheid verbetert.

De verbetering van de houdbaarheid gaat gepaard met ombuigingen en/of lastenverzwaring. Hierdoor daalt het netto profijt, het saldo van baten van overheidsbestedingen minus belastingen en premies. Het netto profijt verslechtert in de loop der jaren, doordat een deel van de GL-maatregelen, zoals de hervormingen van de aow en de hypotheekrenteaftrek, een lange aanloopfase kennen. Daardoor daalt het gemiddelde netto profijt in de periode 2016-2040 meer dan dat in 2011-2015, en daalt dat van na 2040 weer meer dan dat van de periode 2016-2040. In de periode na 2040 zijn geen additionele maatregelen nodig om de begroting houdbaar te maken. Integendeel, bij de netto profijt berekening van na 2040 wordt een intensivering ingezet, die mogelijk is doordat het GL-programma ruim aan de houdbaarheidsopgave voldoet. Deze

⁴² Bij de bepaling van het houdbaarheidstekort is geen rekening gehouden met een verdere oploop van de zorgtoeslag als gevolg van hogere zvw-premies door vergrijzing voor de periode na 2015. Inclusief deze oploop valt het houdbaarheidstekort 0,4%-punt hoger uit.

ingezette verhoging mitigeert het negatieve effect op het netto profijt van de voortgaande doorwerking van de aow-maatregel op de uitkeringen.

Tabel 8.6 Effect op houdbaarheid en netto profijt, GroenLinks	
	% bbp
Verbetering EMU-saldo 2015	1,6
Verbetering houdbaarheid	5,4
w.v. aow en pensioenen	1,0
woningmarkt	1,4
zorg	-0,1
zorgtoeslag	0,4
werkgelegenheidsstijging, excl. effect aow en woningmarkt	1,3
Verandering netto profijt	
2011 – 2015	- 0,9
2016 – 2040	- 4,1
2041 en verder ^a	- 4,6
^a Inclusief resterende houdbaarheidsopgave na 2040.	

8.5 Bereikbaarheid

Maatregelen

GroenLinks heeft een uitgebreid maatregelpakket gericht op bereikbaarheid. Concreet gaat het om de volgende maatregelen:

- Verhoging van de aanschafbelasting op personenauto's (bpm) met 2,0 mld ten opzichte van het basispad tot 3,3 mld euro opbrengsten in 2020, zodat het niveau van de bpm gelijk is aan dat van 2008. Hierdoor wordt de gemiddelde auto ten opzichte van het basispad in aanschaf circa 3 500 euro⁴³ duurder in 2020. De bpm wordt gedifferentieerd naar CO₂-uitstoot. De mrb (inclusief provinciale opcenten van circa 2 mld euro) wordt omgeslagen in het kilometertarief.
- Invoering van een naar milieukeurmerken gedifferentieerde kilometerbeprijzing voor personenauto's met een tarief van gemiddeld ruim 7 euroct/km. Deze kilometerprijs (in combinatie met de verhoging van de bpm) leidt tot een verbetering van het EMU-saldo met 1 mld euro per jaar.
- Invoering van een naar milieukeurmerken gedifferentieerde kilometerbeprijzing voor bestelauto's en vrachtverkeer van gemiddeld bijna 5 ct/km respectievelijk 20 ct/km. Deze kilometerprijs leidt tot een EMU-saldoverbetering van circa 1,5 mld euro.
- 4,7 mld euro minder investeringen in wegen in de periode 2011-2015 (gemiddeld circa 0,9 mld euro per jaar).⁴⁴

⁴³ Onder de afname van 0,6 mln verkochte nieuwe personenauto's per jaar.

⁴⁴ Groenlinks wil in 2015 2,2 mld euro besparen op de aanleg van wegen. Volgens het heroverwegingsrapport 3 (blz. 101) bedraagt het maximum te bezuinigen bedrag voor wegen in 2015 1,0 mld euro. Uitgegaan is van dit laatste bedrag.

- 4,4 mld euro extra investeringen in openbaar vervoer (inclusief een reservering voor een eventueel benodigde exploitatiesubsidie en beheer en onderhoud voor 5 jaar) in de periode 2011-2015. Hiervan gaat 1,9 mld naar spoorvervoer, 1,5 mld naar infrastructuur voor stads- en streekvervoer en 1 mld naar regionale overheden voor additionele exploitatievergoeding. De ov-investeringen bedragen gemiddeld circa 0,9 mld euro per jaar)
- Introductie van een congestieheffing (spitstarief) van 15 ct per kilometer.
- Aanpassing van de maximumsnelheid op snelwegen naar 80 km/uur in bebouwd gebied en 100 km/uur op alle overige snelwegen.

Daarnaast neemt GroenLinks maatregelen die niet konden worden meegenomen bij het bepalen van de bereikbaarheidseffecten. Deze maatregelen zullen het beeld van de bereikbaarheidseffecten echter niet fundamenteel veranderen. Het gaat daarbij om maatregelen als:

- Een *variabel* spitstarief,
- Het wettelijk recht op thuiswerken voor een dag in de week voor kantoorpersoneel,
- Een beperking van de reiskostenvergoeding voor woon-werkverkeer per auto,
- Het afschaffen van de vrijstellingsgrens van de bijtellingregeling van 500 km voor privégebruik van zakelijke auto's,
- Een ticketheffing op alle vliegtickets (vertrekkende en transferpassagiers).

Effecten

Door de in beschouwing genomen maatregelen neemt het aantal reizigerskilometers met de auto af met zo'n 20% ten opzichte van het basispad. Door de investeringen in openbaar vervoer neemt de frequentie van het aantal treinen per uur toe. Door de invoering van de kilometerbeprijzing en de verbetering van de kwaliteit van het openbaar vervoer neemt het ov-gebruik (uitgedrukt in reizigerskilometers) met circa 15% toe. Om deze percentages in perspectief te plaatsen: het autogebruik ligt thans - gemeten in gereisde kilometers - een factor zes hoger dan het ov-gebruik.

Door de afname van het autogebruik verbetert de doorstroming over de weg, waardoor het aantal uren dat weggebruikers in de file staan, uitgedrukt in voertuigverliesuren, daalt met circa 60%. De verbetering van de doorstroming en het feit dat mensen daardoor sneller op hun plaats van bestemming zijn, leiden tot reistijdbaten van zo'n ½ mld euro per jaar. Deze bereikbaarheidsbaten treden voornamelijk op bij het wegverkeer en zijn in relatie tot de forse congestievermindering relatief bescheiden, met name vanwege de opgelegde verlaging van de maximumsnelheid. De reistijdbaten bij het openbaar vervoer bedragen circa 40 mln euro per jaar en zijn daarmee klein in verhouding tot de reistijdbaten van het wegverkeer, voornamelijk omdat het ov-gebruik uitgedrukt in reizigerskilometers veel lager ligt dan het autogebruik. De voorgestelde maatregelen veranderen de verhouding tussen autogebruik en ov-gebruik in geringe mate.

De bereikbaarheidsmaatregelen leiden tot vraaguitval bij het wegverkeer. Door de invoering van de kilometerbeprijzing nemen namelijk de variabele reiskosten toe, waardoor automobilisten afzien van sommige verplaatsingen dan wel een bestemming (bijvoorbeeld: werk) dichterbij huis zoeken. Deze daling van het autogebruik resulteert in een welvaartsverlies van circa 1 mld euro per jaar.

Tabel 8.7 Verandering in bereikbaarheid in 2020 t.o.v. basispad, GroenLinks (structurele effecten, zie bijlage J.4)	
Effecten op verkeer en vervoer^a	
Autogebruik	– 20%
OV-gebruik	+ 15%
Voertuigverliesuren	– 60%
Welvaartseffecten	
Reistijdbaten	+ ½ mld euro/jaar
Mobiliteitsverlies door minder autogebruik	– 1 mld euro/jaar
^a Auto- en ov-gebruik gemeten in reizigerskilometers per jaar. In het basispad is het autogebruik gelijk aan 150 mld reizigerskilometers per jaar, het ov-gebruik is gelijk aan 25 mld reizigerskilometer per jaar. Voertuigverliesuren: extra reistijd voor weggebruikers door wachttijd in files.	

8.6 Energie en klimaat

In de voorstellen van Groenlinks dragen alle sectoren bij aan emissiereductie. Ook bevordert GroenLinks de opwekking van hernieuwbare energie. Binnen de meeste sectoren omvatten de maatregelen een mix van verplichtingen, heffingen en fiscale stimuleringsmaatregelen. De maatregelen leiden tot een toename van het aandeel hernieuwbare energie met 10%-punt en een afname van de CO₂-emissie met 61 tot 64 Mton ten opzichte van het basispad (tabel 8.8). Hiervan wordt 49 tot 51 Mton gerealiseerd in de ETS-sector. Omdat deze emissies begrensd worden door het Europese emissieplafond, heeft een afname in Nederland geen effect op de totale emissie in Europa.

De reducties van broeikasgasemissies treden vooral op door de verhoging van het aandeel hernieuwbare energie en door maatregelen in de energiesector. Maatregelen in de gebouwde omgeving, industrie en verkeer dragen in mindere mate bij aan de reductie van broeikasgassen. De concrete maatregelen die het meest bijdragen aan de emissiereducties zijn:

Tabel 8.8 Verandering in 2020 in het aandeel hernieuwbare energie en de reductie van broeikasgassen ten opzichte van het basispad, GroenLinks^a

	Hernieuwbare energie	Reductie van broeikasgassen (Mton CO ₂ -eq)		
	Aandeel in eindgebruik (%) ^b	Totaal	Niet-ETS-sector ^c	ETS-sector ^d
Nederland totaal	10	61 tot 64	12 tot 14	49 tot 51
w.v. gebouwde omgeving		3 tot 4	3 tot 4	0
energiesector		27	0	27
hernieuwbare energie		23	3	20
verkeer		5	5	0
industrie		3 tot 4	1 tot 2	2 tot 3
overig		1	0	1

^a Cijfers zijn op hele Mtonnen afgerond. Daardoor kan de optelling van ETS en niet-ETS en van de sectoren maximaal 1 Mton afwijken van de totaalcijfers.

^b De Europese doelstelling voor Nederland is een aandeel van 14% hernieuwbaar in het eindgebruik in 2020. In het basispad wordt een aandeel van 7% gerealiseerd.

^c De emissie in de niet-ETS sector is de emissie die niet onder het Europese emissiehandelssysteem valt: met name gebouwde omgeving en verkeer. De Europese taakstelling voor de Nederlandse niet-ETS-sector is 16% reductie in 2020 ten opzichte van 2005. Dit komt overeen met een emissieplafond van 99 Mton CO₂-equivalent. In het basispad is de emissie van broeikasgassen in de niet-ETS-sector geraamd op 102 Mton CO₂-eq.

^d De emissies in de ETS-sector vallen onder het Europese emissiehandelssysteem. Dit betreft vooral de industrie en de energiesector. In het basispad is de emissie van broeikasgassen in de ETS-sector geraamd op 116 Mton CO₂-eq.

- Een hybride leveranciersverplichting om in 2020 een aandeel van 20% duurzame energie te leveren (zie bijlage J.6). Een substantiële verhoging van het aandeel hernieuwbare energie vergt de inzet van veel biomassa. Invulling met reststromen uit de agrarische productieketen kan leiden tot concurrentie met andere toepassingen (bijvoorbeeld veevoer). Import van geteelde biomassa legt een extra beslag op agrarische grond in het buitenland. Hierdoor kan ter plaatse verlies aan biodiversiteit en concurrentie met voedselproductie optreden, en kunnen extra broeikasgasemissies plaatsvinden. De negatieve effecten worden groter als meer landen ambitieuze doelstellingen voor bio-energie formuleren. Bestaande EU-duurzaamheidscriteria dekken de indirecte negatieve effecten onvoldoende af. Bij verscherping van de criteria zal het aanbod van biomassa afnemen.
- Een vertienvoudiging van de belasting op kolen voor kolencentrales tot 127,60 euro per ton kolen. Dit komt neer op een heffing van ruim 46 euro/ton CO₂. Kolencentrales die minder uitstoten dan 550 g CO₂/kWh, zijn vrijgesteld van de belasting. Door de kolenbelasting wordt de kolenprijs ongeveer drie keer zo hoog. Die toename is dusdanig hoog dat de kolencentrales in de praktijk niet meer zullen worden ingezet. Ongeveer de helft van de weggevallen productie wordt overgenomen door gascentrales.
- Een stapsgewijze verhoging in vier jaar (2011 tot en met 2014) van de energiebelasting voor aardgas en elektriciteit. Voor aardgas is de totale verhoging 3,5 cent/m³ voor de tweede en derde schijf, en 4,5 cent/m³ voor de vierde en vijfde schijf. Voor elektriciteit is de totale verhoging 3,5/kWh voor alle schijven. De verhoging geldt niet voor duurzame elektriciteit. Een

deel van de opbrengsten wordt beschikbaar gesteld voor groene innovatie door bedrijven (extra energie-investeringsaftrek), zoals duurzame energie en energiebesparende maatregelen. Waarschijnlijk leidt de verhoging van de energiebelasting tot een verslechtering van de concurrentiepositie van industriële grootgebruikers. Mogelijk leidt dit tot een productieverlaging ten opzichte van het basispad. Het effect hiervan op de broeikasgasemissies is echter niet geraamd.

- Een pakket maatregelen voor de gebouwde omgeving, waaronder een stapsgewijze verlaging van de Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) naar 0,4 in 2015, verplichtingen voor kopers van een bestaande woning om de energiekwaliteit minimaal op energielabel B te brengen in combinatie met een wittecertificatenregeling. Deze regeling verplicht energieleveranciers een besparingsdoelstelling te realiseren in de gebouwde omgeving. Daarnaast introduceert GroenLinks een plicht voor de utiliteitsbouw om alle rendabele energiebesparende maatregelen te nemen. Huiseigenaren met lage inkomens worden financieel geholpen om hun huizen naar energielabel B te krijgen. Als het convenant met de woningbouwcorporaties om energie te besparen in huurwoningen voor 2012 niet op schema ligt, komt er een wetgeving om huizenisolatie af te dwingen.
- Een pakket maatregelen voor het verkeer, waaronder een kilometerheffing voor personen- en vrachtauto's en een verlaging van de maximumsnelheid op snelwegen. GroenLinks wil de aanschafbelasting op nieuwe auto's handhaven en differentiëren naar CO₂-uitstoot. Daarnaast zet GroenLinks in op het bevorderen van elektrisch vervoer en verplichte snelheidsbegrenzers voor bestelauto's.

Het voorgestelde maatregelenpakket van GroenLinks is toereikend om de EU-verplichtingen voor hernieuwbare energie en de emissiereductie in de niet-ETS-sector te realiseren.

Met het voorgestelde maatregelenpakket wordt een aandeel hernieuwbare energie van 18% gerealiseerd. De ambitie van GroenLinks is om een aandeel van 20% hernieuwbare energie te realiseren.⁴⁵ Daarnaast streeft GroenLinks naar 30% reductie van broeikasgassen in 2020 ten opzichte van 1990. Dit komt overeen met een emissiedoel van 150 Mton CO₂-eq. Het maatregelenpakket van GroenLinks leidt tot een emissie van 154 tot 157 Mton CO₂-eq. in 2020.

Deze overschrijding van het emissiedoel is nagenoeg evenredig verdeeld over de ETS-sector en de niet-ETS-sector. Voor de niet-ETS-sector komt 30% emissiereductie overeen met een emissiedoelstelling van 87 Mton. Het maatregelenpakket van GroenLinks voor deze sector leidt

⁴⁵ Volgens de Nederlandse definitie van hernieuwbare energie. Het aandeel hernieuwbare energie volgens de Nederlandse definitie kan afwijken van de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers, die berekend zijn volgens de Europese definitie. Een belangrijke reden is dat in de Nederlandse definitie gerekend wordt met de hoeveelheid fossiele brandstof die door hernieuwbare elektriciteit wordt vermeden, terwijl in de Europese definitie het verbruik van (hernieuwbare) elektriciteit als zodanig in de berekeningen wordt meegenomen. Bij een grote bijdrage van hernieuwbare elektriciteit in de totale hoeveelheid hernieuwbare energie zal het aandeel volgens de Nederlandse definitie daarom hoger zijn dan het aandeel volgens de Europese definitie, en vice versa. Er is niet nagegaan welk aandeel hernieuwbare energie de partijen volgens de Nederlandse definitie realiseren.

tot een emissie van 88 tot 90 Mton. De invoering van een hybride leveranciersverplichting voor hernieuwbare energie vervangt de huidige sde-subsidie. Hierdoor nemen de lasten voor bedrijven en gezinnen toe met 3,8 mld euro in 2020. Daarnaast worden de middelen die vrijvallen vanwege het beëindigen van de sde, 0,5 mld euro in 2020, besteed aan de financiering van hernieuwbare energie.

De neveneffecten van de voorgestelde energie- en klimaatmaatregelen op luchtverontreinigende emissies zijn weergegeven in tabel 8.9. Het verhogen van de kolenbelasting met als gevolg het uit bedrijf nemen van de kolencentrales levert een emissiereductie op van 8,5 kton stikstofoxiden (NO_x) en 13,5 kton zwaveldioxide (SO₂). Daarnaast leidt meer hernieuwbare energie tot minder draaiuren van elektriciteitscentrales, waardoor minder fossiele brandstof nodig is. Hierdoor nemen de emissies van NO_x en SO₂ verder af. Ook andere maatregelen, zoals de verhoging van de energiebelasting in combinatie met de fiscale aftrek voor groene innovatie, de normering in de gebouwde omgeving en de maatregelen bij het wegverkeer dragen bij aan de reductie van de NO_x-emissie. De maatregelen bij het wegverkeer hebben tevens een gunstig effect op de emissie van fijnstof.

	NO _x (kton)	SO ₂ (kton)	Fijnstof (kton)
Basispad	185	46	29
Effect Nederland totaal	- 24,8	- 13,5	- 0,6

^a Reductie in 2020 van de emissie van luchtverontreinigende stoffen ten opzichte van het basispad als gevolg van de energie- en klimaatmaatregelen. Voor fijnstof zijn uitsluitend de effecten van de maatregelen voor verkeer geanalyseerd

8.7 Landbouw, natuur en landschap

Algemeen beeld

GroenLinks wil de omvang van de veestapel beperken, hoogrendementsluchtwassers verplichten voor alle stallen, de landbouw verduurzamen door biologische landbouw te stimuleren en de schaalvergroting van de gangbare landbouw ontmoedigen.

GroenLinks zet verder in op verwezenlijking van de EHS in 2018 en trekt in haar programma substantieel extra middelen uit voor natuur- en landschapsbeleid. Verduurzaming van de landbouw via het stimuleren van groene keuzes en biologische landbouw krijgt een accent.

Tabel 8.10 Verandering in 2020 van landbouw-, natuur- en landschapsindicatoren ten opzichte van het basispad, GroenLinks

	Eenheid	
Emissiereductie NH3	-- - 0 + ++ ^a	++
Milieucondities voor natuur	-- - 0 + ++	++
Natuurkwantiteit	-- - 0 + ++	+
Natuurkwaliteit	-- - 0 + ++	++
(Nationale) landschappen	-- - 0 + ++	++
Economie landbouwsector	-- - 0 + ++ ^b	--
Saldo overheidsinkomsten en -uitgaven	mld euro	1,58 ³

^a 0/+ : 0-2 kton; +: 2-10 kton; ++: > 10 kton.
^b 0: - 25 - + 25 mln €; -: 25-300 mln €; --: > 300 mln €.
^c Waarvan 0,15 mld eenmalige uitgave.

Effecten milieudruk landbouw

In het basispad is verondersteld dat pluimvee- en varkensstallen vanaf 2013 aan emissie- en dierenwelzijnseisen moeten voldoen. Daarnaast wil GroenLinks de veestapel met 10% inkrimpen en het plaatsen van hoogrendementsluchtwassers op alle stallen verplichten.⁴⁶ Door de verplichting tot plaatsing van hoogrendementsluchtwassers op alle varkens-, pluim- en melkveestallen neemt de ammoniakuitstoot uit de landbouw met 21 kton (ruim 20%) af. De kosten van deze verplichting worden geschat op circa 300 mln euro per jaar. De krimp van de veestapel vermindert de ammoniakuitstoot nog eens met circa 4 kton. Door de verminderde ammoniakuitstoot neemt de stikstofdepositie op de natuur met ruim 10% af.

Waarschijnlijk is de reductie van de veestapel juridisch alleen mogelijk als veehouders hiervoor door de overheid financieel worden gecompenseerd. Als de overheid de benodigde dierrechten voor varkens en pluimvee tegen de huidige prijs opkoopt, kost de compensatie eenmalig circa 0,3 miljard euro, en voor melkkoeien 1,5 miljard euro. Het negatieve effect op de toegevoegde waarde van de landbouw is circa 0,3 miljard euro/jaar. Als ook de gevolgen voor de toeleverende en verwerkende industrie worden meegenomen, kan het negatieve effect op het nationaal inkomen oplopen tot 1,2 miljard euro/jaar.

De toepassing van het hoge btw-tarief op vlees levert het rijk circa 0,6 mld euro aan inkomsten op, maar heeft een gering effect op de milieudruk. De Btw-verhoging leidt tot een kleine afname (2 - 5%) van de vleesconsumptie. De Nederlandse veestapel zal hierdoor niet of nauwelijks kleiner worden. Dit komt doordat de afgenomen binnenlandse vraag wordt gecompenseerd door een toename van de export van vlees. Afschaffing van de btw-heffing op biologische voedingsmiddelen (inclusief vlees) draagt bij aan een betere concurrentiepositie van biologische voedingsmiddelen, maar is te klein om een groot effect op de consumptie te hebben. Hoewel het marktaandeel van biologische landbouw hierdoor zal groeien, zal dit vooralsnog klein blijven. Het verbod op megastallen groter dan 1,5 ha zorgt voor een harde bovengrens aan de stalgrootte, maar zorgt niet voor afzwakking van de trend naar schaalvergroting in de

⁴⁶ Met uitzondering van stallen waarin het vee niet permanent is opgesteld.

intensieve veehouderij. Een stal met een bouwblok van 1,5 ha is 4 tot 5 keer zo groot als een gemiddeld bedrijf. Bij een grens van 1,5 ha is er voor een groot deel van de landbouwbedrijven dus nog relatief veel ruimte om te groeien. Bedrijven die uitbreiden maar (aanzienlijk) kleiner zijn dan 1,5 ha, zijn vrijwel altijd uitgerust met een luchtwasser. Door opkoop van dierrechten van (veelal stoppende) bedrijven die niet uitgerust zijn met een luchtwasser door uitbreidende bedrijven die meestal wel zijn voorzien van een luchtwasser, wordt milieuwinst geboekt. Hiermee is in het basispad rekening gehouden. Of de uitbreidende bedrijven groter of kleiner dan 1,5 ha zijn, maakt geen verschil. Het milieueffect van een verbod op megastallen is daarom te verwaarlozen. Voor het dierenwelzijn hoeft het verbod op megastallen geen effect te hebben: de ruimte per dier is niet kleiner dan bij een niet-megastal. Omschakelsubsidies zorgen voor enige afname van de ammoniakemissie en een geringe vermindering van het gebruik van gewasbeschermingmiddelen.

Effecten natuur en landschap

Zowel de extra investeringen voor de realisatie van de EHS als het extra geld uit de 'bouwopgave' die geïnvesteerd worden in natuur en landschap, zullen extra natuur- en landschapskwaliteit opleveren. Ten opzichte van het basispad zal er een grotere oppervlakte natuurgebied zijn. De geringe grondmobiliteit zal wel een beperkende factor blijven bij de oppervlakte natuur die verworven kan worden.

De milieukwaliteit verbetert door de voorgestelde maatregelen. Vooral de extra inzet op de realisatie van de EHS, de emissiereducerende maatregelen in de landbouw en de extra bestrijding van de verdroging dragen hieraan bij. De verwachting is dat een aantal maatregelen niet budgettair neutraal kunnen plaatsvinden, zoals in het verkiezingsprogramma is voorgesteld. Door de toepassing van de openruimteheffing neemt de druk om te bouwen in het open gebied af. Dit leidt er toe dat de landschappelijke kwaliteiten in het landelijke gebied beter behouden blijft. Tegelijkertijd stimuleert de openruimteheffing de verdichting in het stedelijk gebied. In vergelijking met het basispad investeert GroenLinks substantieel extra in de oppervlakte en de kwaliteit van natuur en landschap.

8.8 Onderwijs en innovatie

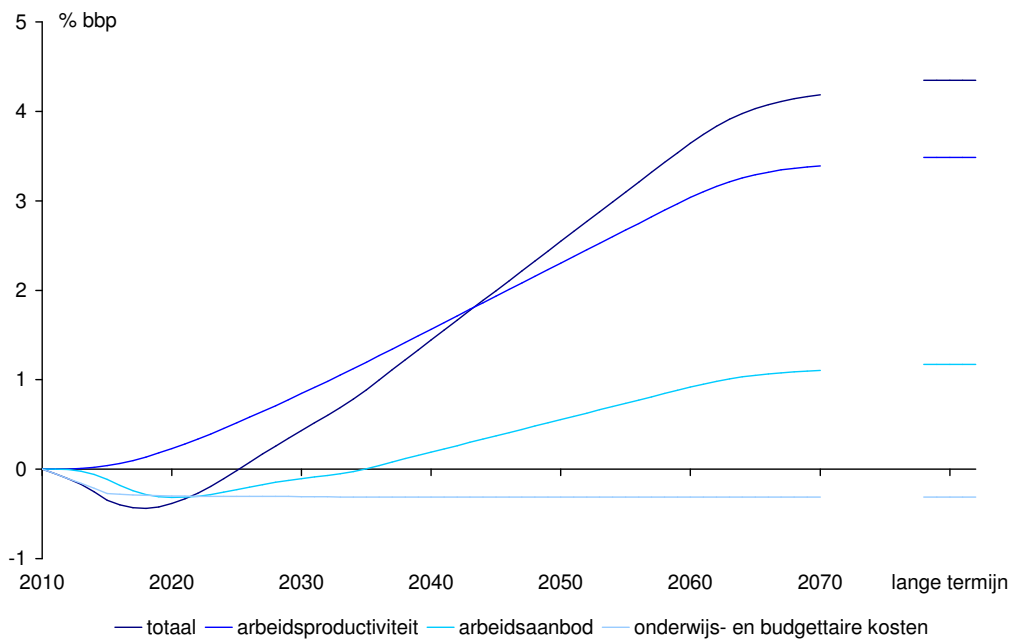
Onderwijs

De GroenLinks intensificeert voor 2,4 mld en bezuinigt voor 0,7 mld euro op het onderwijs, per saldo een intensivering van 1,7 mld euro. Er gaat 0,4 mld euro naar het invoeren van prestatiebeloning voor leraren in primair en voortgezet onderwijs en mbo. Voor het tegengaan van schooluitval, onder meer door intensieve coaching, trekt GroenLinks 0,35 mld euro uit. Het budget voor vroeg- en voorschoolse educatie (vve) wordt uitgebreid met 0,45 mld euro. De uitgaven aan bijscholing van docenten en begeleiding van startende docenten worden verhoogd met 0,5 mld euro. GroenLinks bezuinigt op de gratis schoolboeken (0,2 mld euro) en voert het sociaal leenstelsel in (-0,35 mld euro).

Van de intensivering is 1,6 mld kansrijk, zie daarvoor bijlage K.1. Van deze maatregelen zijn de effecten op het onderwijs geanalyseerd, volgens de methodologie uit bijlage J.7. Het grootste effect komt van de breed ingevoerde prestatiebeloning voor leraren. Dit kan door de best presterende docenten een bonus te geven, of een bonus voor het team dat het meest de resultaten van de leerlingen verbetert. Dit prikkelt de docenten tot het geven van goed onderwijs. Daarnaast is er een groot effect van extra bijscholing voor docenten op alle niveaus en begeleiding van startende docenten. Ook het vergroten van het bereik van de vve en de maatregelen gericht op het terugdringen van schooluitval hebben een positief effect. Hierdoor hebben de leerlingen een grotere kans om hun opleiding af te ronden en door te stromen naar vervolgopleidingen. Op lange termijn is totale effect van de GroenLinks-maatregelen 4¼% bbp. De resultaten staan samengevat in figuur 8.2.

Figuur 8.2 Effecten van onderwijsmaatregelen GroenLinks op bbp

Wetenschappelijk onderzoek en innovatie

GroenLinks⁴⁷ verhoogt het budget voor wetenschappelijk onderzoek met 0,2 mld euro, oftewel met 10%. Hiervan is de helft bestemd voor extra onderzoek met prestatiebeloning. Het laatste is waarschijnlijk gunstig voor de welvaart. De partij verhoogt ook de innovatiesubsidies en wel met per saldo 0,2 mld euro, overeenkomend met 12% van de innovatiesubsidies in 2014. Het budget van de wbo wordt met 0,4 mld euro verhoogd en de themaspecifieke subsidies worden vrijwel geschrapt. Zodoende verschuift GroenLinks het beleid sterk in de richting van een meer generiek instrumentarium. De wbo wordt zo ingericht dat de behandeling van het mkb en grootbedrijf meer gelijk is. Deze veranderingen zijn kansrijk vergeleken met het huidige beleid. Bovendien stimuleert GroenLinks onderzoek naar een beter milieu en klimaat op universiteiten

⁴⁷ Voor een verklaring van de terminologie, zie bijlage J.8 over innovatie.

en door bedrijven met in totaal 0,18 mld euro.⁴⁸ Het doel van een beter milieu en klimaat kan meestal effectiever worden bereikt met wet- en regelgeving, inclusief heffingen, dan met overheidsfinanciering van onderzoek.

8.9 Woningmarkt

GroenLinks hevelt vanaf 2015 de belasting van de eigen woning geleidelijk over van box 1 naar box 3.⁴⁹ In 2040 is de overheveling afgerond. Het belastbaar inkomen uit eigen woning wordt dan niet langer bepaald op basis van het eigenwoningforfait (momenteel 0,55%) en belast tegen het schijventarief van box 1 (maximaal 52%), maar wordt bepaald op basis van het forfaitair rendement van box 3 (4%) en belast tegen het vlakke box 3 tarief (30%). Wel voorziet GroenLinks hierbij een vrijstelling van 150 000 euro per belastingplichtige. Fiscale partners kennen zo een vrijstelling van 300 000 euro. Alleenstaanden ontvangen een extra vrijstelling van 60 000 euro. Alleenstaanden met kinderen ontvangen daar bovenop een extra vrijstelling van 90 000 euro. De vrijstelling wordt geïndexeerd met de huizenprijzinflatie.

GroenLinks schaft vanaf 2015 ook de hypotheekrenteaftrek geleidelijk in 25 jaar af. Hier komt geen aftrek in box 3 voor terug. GroenLinks beperkt de fiscale subsidie van koopwoningen verder door de afschaffing van de box 3 vrijstelling van de kapitaalverzekering van de eigen woning (kew; inclusief soortgelijke regelingen) met ingang van 2011 voor nieuwe gevallen. Vanwege de looptijd van 30 jaar voor dat soort verzekeringen is deze vrijstelling in 2040 volledig verdwenen. Daar staat tegenover dat GroenLinks de overdrachtsbelasting vanaf 2015 in 25 jaar geleidelijk afschaft.

Op de huurmarkt voert GroenLinks een huurbelasting in voor scheefwoners. Deze belasting belast het positieve verschil tussen een aan het huishoudinkomen gerelateerde normhuur en de feitelijke huur. Als men feitelijk minder huur betaalt dan de normhuur, wordt over het verschil belasting geheven. De huurbelasting wordt vanaf 2012 in tien stappen ingevoerd. In 2021 levert deze huurbelasting 1,3 mld euro op.⁵⁰

Ten slotte voert GroenLinks vanaf 2015 een openruimteheffing in van 25 euro per vierkante meter voor bouwen buiten bestaand bebouwd gebied en een gebruiksheffing van 1 euro per vierkante meter voor bestaande woningen. De gebruiksheffing werkt analytisch hetzelfde als een bezitsbelasting, alleen is de grondslag niet de waarde van de woning, maar het perceeloppervlak. De openruimteheffing maakt woningbouw op uitleglocaties duurder ten opzichte van bouwen in bestaand bebouwd gebied. Gemiddeld wordt het bouwen van woningen hierdoor duurder. De opbrengst van beide heffingen tezamen bedraagt 1,4 mld euro structureel.

⁴⁸ Het bestaat uit een bedrag van 0,08 mld euro voor wetenschappelijk onderzoek naar milieu en klimaat en 0,1 mld euro fiscale subsidie aan bedrijven voor milieuonderzoek.

⁴⁹ De vormgeving van de fasering staat beschreven in bijlage F.

⁵⁰ Analytisch werkt deze huurbelasting hetzelfde als een huurverhoging voor de huurder in combinatie met afroaming van de extra huuroopbrengst bij de verhuurder.

De opbrengst in 2015 is echter 100 mln euro lager, omdat wordt aangenomen dat in dat jaar een deel van de nieuwbouw plaats vindt op grond waarvan de bestemming al voor de aankondiging van de maatregel gewijzigd was. De heffing zal wel regionaal verschillend uitwerken: grond is in de dunbevolkte gebieden goedkoper. Als in heel Nederland de openruimteheffing gelijk is, dan heeft de heffing een grotere impact op de kosten van het bouwen van een huis in een dunbevolkt gebied dan in de Randstad. Daarnaast hebben woningen in dunbevolkte gebieden in de regel een groter oppervlakte, wat dit effect versterkt.

	2015	Structureel % bbp
Welvaartswinst		0,8
Effect op Rijksbegroting		2,1
	Verschil met basispad in %	
Prijsmutatie koopwoningen	- 5,8	- 10,1
Mutatie netto huur	5,7	10,5
Mutatie consumptie koopwoningen		- 6,7
Mutatie consumptie huurwoningen		0,0
		% huurwaarde
Subsidiepercentage koopsector		8,2

De afschaffing van de hypotheekrenteaftrek, de overheveling van de waarde van de eigen woning van box 1 naar box 3 en de afschaffing van de box 3 vrijstelling van de kapitaalverzekering eigen woning betekent dat de fiscale subsidie voor eigenaar-bewoners in belangrijke mate wordt versoerd. De afschaffing van de overdrachtsbelasting en de gedeeltelijke vrijstelling van de waarde van de eigen woning in box 3 staan daar tegenover. Desalniettemin daalt de fiscale subsidie van de huidige 25% van de huurwaarde naar 8%.

Ondanks de geleidelijke invoering worden de effecten op de prijs van koopwoningen al direct gevoeld. Eigenaar-bewoners anticiperen immers op de aangekondigde maatregelen. De som van alle toekomstige subsidies zit in de huizenprijs verwerkt, zodat een geleidelijke fasering al direct een substantieel effect heeft op de huizenprijs. Hierdoor zijn de prijzen van koopwoningen al in 2015 bijna 6% lager dan in het basispad. Door deze lagere prijzen wordt het minder aantrekkelijk om te investeren in koopwoningen. De nieuwbouw van koopwoningen daalt, waardoor de voorraad koopwoningen na verloop van tijd kleiner is dan in het basispad. Dit komt tot uitdrukking in de verminderde consumptie van koopwoningdiensten. Het verminderde aanbod betekent echter ook dat prijzen van koopwoningen zich op termijn weer wat herstellen.

Nominale huizenprijsontwikkeling

Het gerapporteerde effect op huizenprijzen betreft een verschil met het basispad. Als gevolg van het beleid van GroenLinks zijn koopwoningprijzen in 2015 gemiddeld bijna 6% lager dan zonder dit beleid. Daarnaast is echter sprake van een onderliggende structurele nominale woningprijsstijging in het basispad. Dat betekent dat door de hervormingen de woningprijzen inderdaad eerst inzakken, maar door de onderliggende structurele prijsstijging al na enkele jaren nominaal weer terug zijn op het niveau van vóór de hervormingen. Voor het GroenLinks-beleid duurt dit twee jaar: in 2012 zijn woningprijzen naar verwachting weer terug op hun niveau 2010.

De huurbelasting betekent dat de netto huren in 2015 bijna 6% hoger liggen en op termijn ruim 10%. Omdat in de huidige situatie huurders gerantsoeneerd zijn, hebben deze huurverhogingen geen invloed op het geconsumeerde volume huurwoningdiensten. Sommige huurders – scheefwoners – zullen vanwege de huurverhoging de huurmarkt verlaten. Hun plek wordt echter onmiddellijk ingenomen door huishoudens die daarvoor geen geschikte huurwoning konden vinden. Dit zal regionaal verschillend uitwerken, omdat scheefwonen niet in alle woningmarktregio's in gelijke mate voorkomt. Omdat GroenLinks de aanbodkant van de huurmarkt ongemoeid laat, is er geen effect op het aanbod van huurwoningen.

De maatregelen van GroenLinks verhogen de maatschappelijke welvaart structureel met 0,8% bbp (5¼ mld euro). Dit komt doordat de hogere netto huren de vraag naar huurwoningen wat verminderen en zo grosso modo tot wat minder lange wachtlijsten leiden. Ook zal een deel van de scheefwoners hierdoor zijn goedkope huurwoning verlaten. Al met al resulteert een betere verdeling van (schaarse) huurwoningruimte. De verminderde fiscale subsidie voor koopwoningen beperkt bovendien de overconsumptie van koopwoningen en de lagere prijzen maken koopwoningen beter bereikbaar voor toekomstige eigenaar-bewoners. De welvaartswinst vertaalt zich met name in een beter saldo van de Rijksbegroting. Huishoudens zien hun welvaart iets afnemen.

8.10 Zorg

Bij de curatieve zorg wil GL de doelmatigheid weliswaar vergroten langs de lijnen geschetst in variant B van heroverwegingsrapport 11 over de curatieve zorg, maar minder vergaand. Dat betekent dat de zorgverzekeraars wel volledig risicodragend worden, maar dat het systeem van vrij onderhandelbare prijzen in de ziekenhuiszorg vervangen wordt door maatstafconcurrentie. Wel krijgen de verzekeraars meer ruimte voor het voeren van preferentiebeleid bij geneesmiddelen. De positie van de Raad van Bestuur van ziekenhuizen ten opzichte van de medisch specialisten wordt versterkt. De kwaliteit en transparantie van de zorgverlening wordt vergroot door de oprichting van een kwaliteitsinstituut. Daarnaast wordt wettelijk een rem gezet op topinkomens in de zorg, zowel voor medisch specialisten als voor bestuurders.

In plaats van de verhoging van het eigen risico zvw van 210 euro naar 775 euro in 2015 uit het basispad kiest GL voor een eigen risico van 150 à 300 euro per jaar, afhankelijk van de hoogte van het inkomen van de verzekerde.

Groenlinks ziet binnen de langdurige zorg een grotere rol voor gemeenten, maar gaat hierin minder ver dan de variant Zorg Dichtbij uit heroverwegingsrapport 12 over de langdurige zorg. Alleen de extramurale begeleiding en dagbesteding worden overgeheveld van de awbz naar de wmo. Door deze langdurige zorg in een voorziening aan te bieden vervalt het verzekerd recht op zorg en wordt het mogelijk dat gemeenten maatwerk leveren door beter rekening te houden met de eigen mogelijkheden van cliënten. In combinatie met een sterkere prikkel om zorg scherp in te kopen leidt dit in potentie tot doelmatigheidswinst. Wanneer het gemeenten niet lukt deze efficiencyverbetering te realiseren zal minder zorg worden geleverd. Groenlinks past op deze functies een beperkte korting toe, maar stelt ruim extra middelen beschikbaar voor thuiszorg en kleinschalige voorzieningen in de wijk. Ook wordt een bedrag gereserveerd voor meer personeel en betere opleidingen en loopbaanmogelijkheden in de langdurende zorg.

Groenlinks beperkt zorgaanpakken alleen doordat minder complexe zorg voor nieuwe cliënten niet langer intramuraal wordt aangeboden. Dit geldt zowel voor de ggz als voor ouderenzorg. Gemeenten krijgen extra middelen om deze cliënten extramurale zorg te bieden. Groenlinks kiest ervoor de kosten van zorg en wonen te scheiden. Zorginstellingen dienen huur en servicekosten direct bij cliënten in rekening te brengen, die hier via een verlaging van de eigen bijdrage en verhoging van de huurtoeslag grotendeels voor worden gecompenseerd. Per saldo nemen de eigen betalingen hierdoor licht toe. Zorginstellingen worden op deze manier geprikkeld zich beter te richten op de woonwensen van cliënten.

Groenlinks verhoogt de eigen bijdrage verder door invoering van een vermogenstoets en door het overnemen van de forse verhoging van de eigen bijdrage voor de awbz uit de Economische Verkenning van het CPB. Groenlinks wil dit in sterke mate inkomensafhankelijk doen zodat lagere inkomens zo veel mogelijk worden ontzien. De invoering van een quote systeem, waardoor de maximale eigen bijdrage wordt begrensd als percentage van het inkomen, betekent een vereenvoudiging ten opzichte van de huidige systematiek. Ook verhoogt Groenlinks de eigen bijdrage in de wmo.

Samenvattend kiest Groenlinks minder sterk voor verhoging van de eigen betalingen zvw dan waarmee is gerekend in het basispad. Groenlinks legt enige nadruk op maatregelen die een doelmatige zorgverlening verhogen en stelt geld beschikbaar voor extra zorg. Met deze andere invulling komt de collectief gefinancierde zorg in 2015 2½ mld euro hoger uit dan in het referentiescenario. De werkgelegenheid in de zorg, publiek en privaat, groeit in de periode 2010-2015 met 165 000 arbeidsjaren. Dat is 15 000 meer dan in het referentiescenario.